

УДК 82.0

Гримак О.Я., к.е.н., доцент©, **Кутецький М.Ю.**, асистент
*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ІВАН ЯКОВИЧ ФРАНКО: ПОЕТ З ДУШЕЮ ЕКОНОМІСТА

У статті автор проводить дослідження еволюції економічної думки Івана Франка під впливом марксистської теорії, а також висвітлює її особливості в порівнянні з тогочасними економічними поглядами Галичини та України загалом.

Ключові слова: марксизм, Іван Франко, трудівники, суспільне виробництво, економічні праці.

Постановка проблеми. Наші краї дали Україні багато великих діячів культури політики та літератури, але без сумніву чільне місце серед них посідає віртуоз дуки та пера Іван Якович Франко, який залишив по собі неоціненну спадщину не лише на літературній ниві, а й у галузях філософії, соціології, економіки та політики, які справили великий вплив на ставлення та розвиток української державності того часу і на формування свідомості українських громадян.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження та аналіз творчості Івана Яковича Франка в галузі економіки, а саме його погляди на способи організації суспільного виробництва, форми прав власності на засоби виробництва та інші економічні категорії, проводилися наступними авторами: Голубовська Є.А., Кравець М.М., Злупко С.М.

Мета статті. Розкрити та проаналізувати погляди Івана Франка на принципи та напрямки розвитку досліджень української економічної думки того періоду та дати характеристику власним поглядам поета щодо особливостей розвитку економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу. “На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний вогонь... Це вогонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя”, — писав той, хто висвітив цим вогнем найтемніші куточки життя народу, змалював їх перед цілим світом, а заодно збагатив своєю працею багато галузей не лише української, а й європейської науки.

Як вже зазначалося окрім геніальних літературних творів з спадщини Івана Яковича слід виділити і публікації, що стосуються суспільного-політичного та економічного життя населення того часу, зокрема його економічні публікації, які різко контрастують більшістю тогочасних праць своєю свіжістю оригінальністю та актуальністю проблематики, що висвітлювалася.

© Гримак О.Я., Кутецький М.Ю., 2012

Народившись в родині коваля Якова Франка і Марії Кульчицької, рано втративши батька та пізнавши злиденність життя українського народу, Іван Франко, проте, зумів розвинути в собі той талант генія, який згодом перетворив його на світоч української науки та культури. Близькість до проблем свого народу та власні пережиті поневіряння давали можливість Франку оцінювати ситуацію “з середини” суспільства, що і зумовлювало критичний характер його економічних публікацій, що висвітлювали непристосованість тогочасного суспільства до капіталістичного ладу, який став ярмом для простих робітників, які “ламали спину” працюючи на панів аби забезпечити собі можливість вижити та прогодувати сім’ю, та “полям чудес” для капіталістів, які “як хочуть так і вертять бідними трудівниками” задля своєї вигоди при тому не даючи їм розвиватися в інтелектуальному та духовному планах.

Іван Якович був противником капіталізму не через його основні засади, а через людей, які володіли капіталом, тобто вельмож та панів, які «трударя і в грош не ставлять. Їм аби більше вдерти і менше віддати». Саме тому ще навчаючись у гімназії Іван Якович схиляється до марксистських поглядів на спосіб організації суспільного виробництва та розуміння устрою суспільства в цілому. Він був першим з українців, хто здійснив переклад окремих глав капіталу на українську мову, які мали на його думку важливе значення у поступі марксизму серед суспільно свідомих груп українців.

Франко розділяв погляди марксистів на минушість капіталістичного суспільства, але категорично критикував силове усунення капіталістів від панівного становища, оскільки вважав, що вони відійдуть у небуття як щось неприродне і непристосоване до існування, як хвороба, а соціалізм, як суспільний лад встановиться природним шляхом, оскільки він відстоює права найбільшої верстви населення – трудівників. Єдиним способом прискорення цього процесу Іван Якович вважав пропаганду економічної освіти серед трудівників і певний час на курсах самоосвіти у Львові сам викладав політекономію, яку без сумніву вважав найголовнішою серед наук. Він стверджував, що “політекономія – це наука абстрактна” [5, с. 93], і вона повинна постійно розвиватися та пояснювати все нові економічні явища, а не пропагувати та зміцнювати вже існуючий економічний устрій. Вона повинна бути першоджерелом розвитку суспільного виробництва.

Ще однією вагомою заслугою Івана Яковича було те, що на основі марксистської теорії він розробляв власну концепцію розвитку українського народу. Саме тому у Франка із російськими та українськими прибічниками марксизму були певні розбіжності у розумінні основних постулатів теорії, які він виклав у статті “Хто такі робітники?”. На його думку основою будь-якої економіки, всупереч основним положенням марксизму, є не лише матеріальні та економічні умови розвитку суспільства, та рівень розвитку техніки, поширення якої Іван Якович вважав великим кроком у розвитку суспільного виробництва і одночасно найбільшою проблемою ремісників, а й рівень освіти, культури, новаторських ідей. Основою будь-якого суспільства, писав Франко, повинен бути клас освічених, працьовитих людей, який виробляє найбільшу частину

національного продукту, тобто робітничому класу, і саме йому повинні належати права на засоби виробництва, а не купці багатіїв, котрі вже не знають куди ті гроші дівати. Цікавим у економічних поглядах поета є те, що до робітничого класу він відносив не лише трудівників, що працюють на фабриках та заводах, а й свідому інтелігенцію, котра бореться за права тих самих трудівників.

Якщо трактувати погляди Івана Яковича на сучасний лад, то можна зрозуміти наскільки далекоглядними вони були, адже в сучасному світі основу економік більшості розвинутих країн становлять дрібні виробники, які виробляють левову частку ВВП цих країн, це так би мовити ті самі “трудівники” за яких заступався Франко, що мають можливість вибору напрямку та мети своєї діяльності, та не залежать від капіталістів. І хоча основою сучасних економік і є приватна власність, яку поет називав “першоджерелом проблем економіки і таку, що породжує насильство, безправ’я та нерівність у суспільстві”, проте основна суть його думки полягала саме у тому, що засоби виробництва, тобто капітал повинні належати тим, хто безпосередньо використовує його для виробництва товарів та послуг.

Висновки. Аналіз спадщини Івана Яковича у галузі економіки дає можливість зрозуміти, що він працював не над загальними економічними категоріями термінами та законами, а дійсно вивчав специфіку економічної системи в Україні і на основі виявлених ним проблем намагався розробити таку концепцію розвитку українського суспільства та економіки, яка б максимально враховувала особливості нашого народу, його менталітет та звичаї. Нашим сучасникам-економістам варто було б частіше переглядати його економічні праці, такі як: “Робітники і трудівники”, “Чого ми хочемо?”, “Про працю”, “Економічна підвалина”, “Ще декілька слів про рільничі спілки в Галичині” та багато інших, з яких можна почерпнути багато корисних думок та ідей, спрямованих на покращення існування саме українського народу, а не “приліплювати” до нашої економіки та культури запозичені з-за кордону ідеї, які не можуть прижитися в нас, оскільки є чужими нашій культурі, способу мислення, методам вдень бізнесу та розумінню і сприйняттю тих чи інших економічних явищ та процесів.

Література

1. Васильєва Х., Горкіна Л.П., Петровська Н.А. Історія економічної думки України / Х. Васильєва. – Київ: «Либідь», 1993. – 272 с.
2. Злупко С.М. Іван Франко – економіст /С.М. Злупко. - Львів: МП “Слово”, 1992. - 208 с.
3. Студінський В.Економічний аспект творчості Івана Франка(Спроба системно-порівняльного аналізу) / В. Студінський– Київ: Укр. літературозн.Вип. 72. – 2010. – С. 15–20.
4. Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. / Київ: Наук. Думка. - 1984. - Т. 44. Кн. 1. - 695 с.
5. Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. / Київ: Наук. Думка. – 1985. – Т. 44. Кн. 2. – 768 с.

6. Юхименко П.І. Історія економічних учень, навчальний посібник /П.І. Юхименко. – Київ: „Знання-Прес”, 2000. – 514 с.

Summary

Нрымак О. Яа., Kutetskyy M.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology
named after S.Z. Gzhytskyj*

IVAN YAKOVIVH FRANCO. POET WITH THE SOUL OF ECONOMIST

In the article an author conducts research of evolution of economic opinion of Ivan Franco under act of marxist theory, and also lights up it a feature as compared to the of that time economic looks of Galychina and Ukraine on the whole.

Key words: *Marxism, Ivan Franco, workers, public production, economic articles.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.

УДК 332.1:63

Дутка Г.І., здобувач*©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

Проаналізовано та охарактеризовано рівень соціального розвитку сільських територій України та його населення. Розглянуто питання державного регулювання розвитку сільських територій України.

Ключові слова: *сільські території, соціальний розвиток, соціальні фактори.*

Постановка проблеми. Розвиток сільських територій є складним процесом у підвищення рівня життя сільського населення, охорона навколишнього природного середовища, збереження природних, трудових і виробничих ресурсів, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва. Соціальні питання слід розглядати у взаємозв'язку зі всіма іншими проблемами сільського життя [2, с. 3].

На сьогодні уряд ухвалив ряд концепцій щодо розвитку сільських територій, що зберігають за собою необхідність доповнення та розробки подібних програм у регіонах. Регіональні програми розвитку дадуть можливість впровадження новітнього механізму вдосконалення на малих територія не охоплюючи проблему сільських територій в повному обсязі, а на окремих його ланках. Регіональні програми дають більший пріоритет розвитку села з його проблемними ділянками. Україні властиві регіональні відмінності у природних, демографічних умовах, культурній спадщині [5].

Прагнення України до інтеграції у європейське співтовариство потребує нагального коригування ситуації, що склалася на селі, та якнайскорішого прийняття рішень у цій сфері розвитку сільської території в контексті регіонального потенціалу нашої держави.

Без подолання негативних тенденцій в розвитку сільських територій, де проживає 31,9 % населення України, наша держава не зможе ефективно конкурувати з економічними системами інших розвинених країн, в яких рівні життя сільського та міського населення максимально зближені.

Аналіз останніх досліджень. Визнаними вченими у сфері дослідження розвитку сільських територій є М.К. Орлатий, І.В. Прокопа, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, Бородіна [1] та інші науковці-економісти цього напрямку.

Мета статті. Основною метою статті є аналіз соціальної сфери стану сільських територій, проблем та перспектив розвитку.

---

* Науковий керівник – д.е.н., професор Музика П.М.

© Дутка Г.І., 2012

Виклад основного матеріалу. Але, незважаючи на посилену увагу науковців до проблем села, недостатньо повно досліджені питання державного регулювання розвитку сільських територій. Комплекс проблем щодо забезпечення сталого розвитку сільських територій України є новим напрямом вітчизняної наукової думки. Потребують належної уваги теоретичні надбання та практичні розробки проблем державного регулювання розвитку українського села.

Несприятливі тенденції щодо погіршення рівня та якості життя в сільських територіях спостерігаються в ряді сфер.

Формування системи показників, які характеризують комплексний розвиток, передбачатиме те, що сільські території включають такі головні підсистеми: економічну; соціальну; природну; демографічну; фінансову [2].

Оцінка соціального розвитку передбачає аналіз частки та структури зайнятості населення району, оцінку рівня безробіття, рівня середньомісячної заробітної плати, забезпечення населення товарами і послугами та їх доступності. Відповідно показниками, які беруться для аналізу, є частка зайнятих у сільському господарстві, рівень зареєстрованого безробіття, середньомісячна заробітна плата, товарообіг на одну особу, обсяг реалізованих послуг на одну особу.

Аналізуючи демографічну сферу, можна спостерігати що відбувається зменшення чисельності населення в сільській місцевості. Це веде до поступового зменшення частки сільського населення України (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість наявного та постійного населення України*

Рік	Кількість наявного населення			Кількість постійного населення		
	всього, тис. осіб	у тому числі		всього, тис. осіб	у тому числі	
		міське	сільське		чоловіки	жінки
2000	49429,8	33338,6	16091,2	49115,0	22754,7	26360,3
2001	48923,2	32951,7	15971,5	48663,6	22530,4	26133,2
2002	48457,1	32574,4	15882,7	48240,9	22316,3	25924,6
2003	48003,5	32328,4	15675,1	47823,1	22112,5	25710,6
2004	47622,4	32146,4	15476,0	47442,1	21926,8	25515,3
2005	47280,8	32009,3	15271,5	47100,5	21754,0	25346,5
2006	46929,5	31877,7	15051,8	46749,2	21574,7	25174,5
2007	46646,0	31777,4	14868,6	46465,7	21434,7	25031,0
2008	46372,7	31668,8	14703,9	46192,3	21297,7	24894,6

8						
2009	46143,7	31587,2	14556,5	45963,4	21185,0	24778,4
2010	45962,9	31524,8	14438,1	45782,6	21107,1	24675,5
2011	45778,5	31441,6	14336,9	45598,2	21032,6	24565,6

*Джерело: [10].

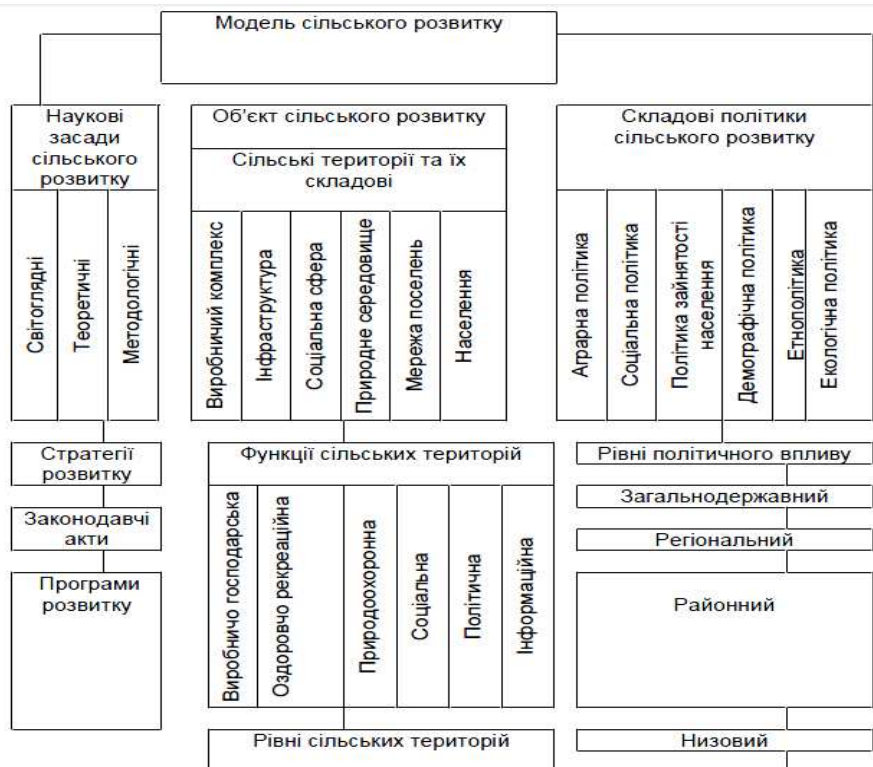
Неефективно проведені реформи в сільському господарстві призвели до зростання безробіття в сільських районах України. Майже 30% всіх безробітних живе в сільській місцевості. Найвищий рівень безробіття серед молоді (53,5% сільського населення у віці 15-29 років).

З періоду 2003 р. щорічні темпи зменшення чисельності сільського населення становили біля 1,3 % осіб щороку.

Для 55% сільського населення ведення сільського господарства на присадибних ділянках є основним джерелом доходу. Заробітна плата і пенсії є наступними важливими джерелами доходів (54% і 52 %). Розвиток соціальної сфери села на 64,9% залежить від величини отриманої виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, на 62% від розміру прибутку в розрахунку на одного середньорічного працівника, на 59,6% від рівня рентабельності підприємств, на 58% від величини заробітної плати [7].

Скрутне становище економіки села, недофінансування соціальної сфери призвели до загрози фізичного руйнування її матеріально-технічного потенціалу. Стратегія розвитку сільських територій України повинна поєднувати існуючий український досвід та досвід країн, що є членами Європейського Союзу [9].

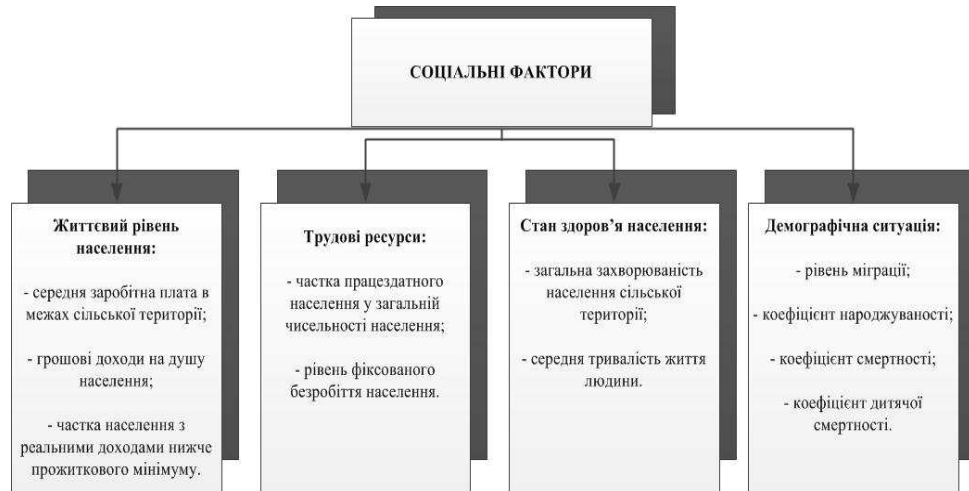
Розвиток сільських територій не є чимось невизначеним, а є реальним потенціалом для побудови розквіту агропромислового комплексу країни в цілому. Сільський розвиток розкриває внутрішню структуру моделі становлення села як цілісної структури (рис. 1).

Рис.1. Системна модель сільського розвитку

Джерело: [Павлов О.І. «Модель сільського розвитку в Україні та її відповідність стандартам Європейського союзу»]

Соціальний розвиток переважно визначають як процес, у якому відбуваються суттєві кількісні та якісні зміни в соціальній сфері суспільного життя або окремих його компонентах – соціальних відносинах, соціальних інститутах, де одні соціальні явища змінюються явищами більш високого рівня або переходять на вищий ступінь свого стану (прогресивний розвиток), чи, навпаки, переходять на нижчий рівень (регресивний розвиток) [4].

Рис.2. Соціальні фактори розвитку сільських територій

Джерело: [Гоголь Т.В. «Багатофункціональний розвиток сільських територій – стратегічна мета державної регіональної політики»]

У широкому розумінні поняття соціального розвитку завжди відображає аспекти, що пов'язані з умовами життєдіяльності людських спільнот, напрями політики, які спрямовані на її облаштування. Можна запропонувати модель соціального розвитку сільських територій (рис.2), адже соціальний розвиток сільських територій це в першу чергу зростання рівня та покращання якості життя сільського населення.

Висновок. Як підсумок, на основі розглянутих законодавчих актів, які є основою та регулюють політику сільського розвитку в Україні, можна зробити висновок, що існує потужне правове підґрунтя для покращення ситуації на селі, його соціального розвитку. Проте, існує ряд моментів, які стоять на перешкоді повноцінної реалізації законодавства сільського розвитку [1, 2, 6].

Для розвитку сільських територій в цілому, Україні слід використовувати нові підходи щодо формування політики покращення аграрного сектору.

Необхідною ознакою соціально-економічного розвитку села повинна стати стабільність, тобто такий стан сільських населених пунктів, за якого

відбувається виконання ними традиційних функцій – економічних, соціальних та культурних [5, 11].

Література

1. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні / О.Бородіна // Економіка АПК. – 2008. - №9. – С. 25-29.
2. Гайдуцький П.І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території / П.І. Гайдуцький // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К., 2005. – С. 85-93.
3. Долгушин Н. Проблемы и перспективы социального развития русского села / Н.Долгушин // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2005. – № 1. – С. 3-9.
4. Збарський В.К. Демографічні проблеми в Україні та шляхи їх розв'язання / В.К. Збарський, В.П.Горьовий // Економіка АПК. – 2009. - № 11. – С. 35-39.
5. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. –2007. № 73. Ст. 2715.
6. Семенюк Е.П. Філософські засади сталого розвитку/ Е.П.Семенюк. – Львів: Афіша, 2002. – 200с.
7. Юрчишин, В. В. До проблем майбутнього вітчизняного села і селянства / В.В. Юрчишин //Вісника аграрної науки. – 2007. - № 3. – С.18-21.
8. Концепція державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [Електронний ресурс] / розпорядження КМУ від 3 лютого 2010р. № 121-р – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/9689>
9. Розвиток сільських територій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.swar-rural.org.ua/ua/rural_development
10. Державний комітет статистики України– Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
11. Багатофункціональний розвиток сільських територій –стратегічна мета державної регіональної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua>

Summary

Dutka G.I.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhyskyj*

THEORETICAL SENCE OF SOCIAL SPHERE PROCESS DEVELOPMENT IN RURAL AREAS

Analyzed and characterized the level of social development of rural areas of Ukraine and its people. The question of state regulation of rural Ukraine.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.